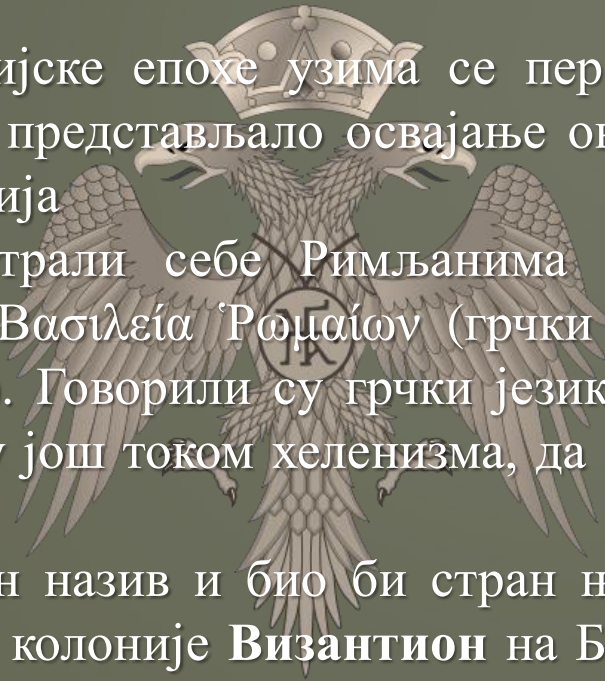

ВИЗАНТИЈСКА УМЕТНОСТ

ВИЗАНТИЈСКО ЦАРСТВО

- **Византијско** или **Источно римско царство** је историјски термин који се користи за хеленизовано Римско царство из доба касне антике и Средњег века
- Као почетак византијске епохе узима се период оснивања Цариграда (324-330), док је крај представљало освајање овог града 1453. године од стране Турака Османлија
- Византинци су сматрали себе Римљанима (грчки Ῥωμαίοι) а своје царство су називали Βασιλεία Ῥωμαίων (грчки превод латинског назива Imperium Romanorum). Говорили су грчки језик који је био доминантан у Источном Медитерану још током хеленизма, да би га у VII веку потиснуо латински
- Византија је модеран назив и био би стран његовим савременицима а потиче од старе грчке колоније **Византион** на Босфору, на чијем је месту подигнута престоница Константинопољ (Цариград)
- Византијско царство је трајало хиљаду година и заснивало се на **античком наслеђу, хришћанској религији и римском државном уређењу**

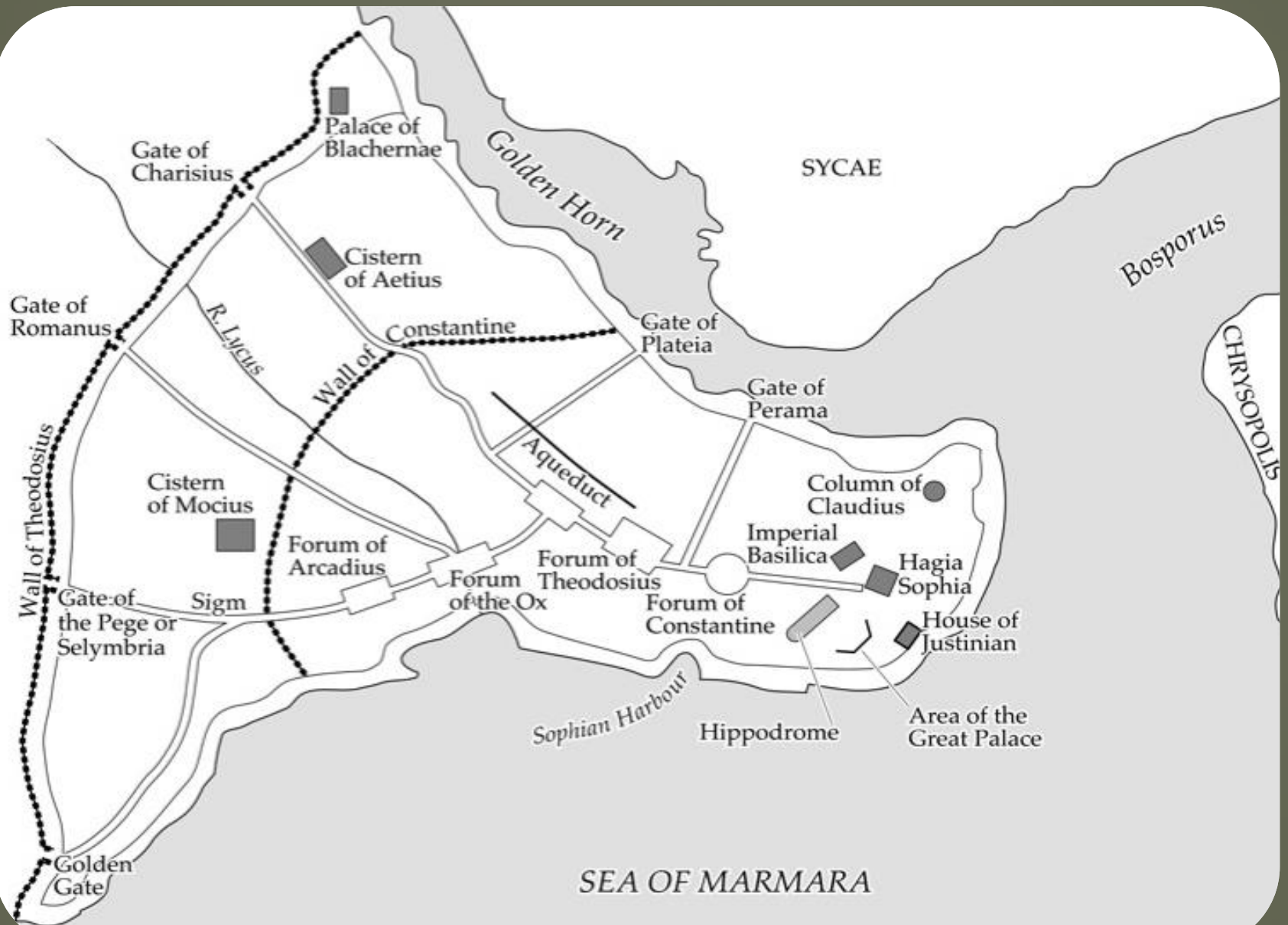

ВИЗАНТИЈСКО ЦАРСТВО У ДОБА ЦАРА ЛУСТИНИЈАНА – VI ВЕК

ОСНИВАЊЕ ЦАРИГРАДА

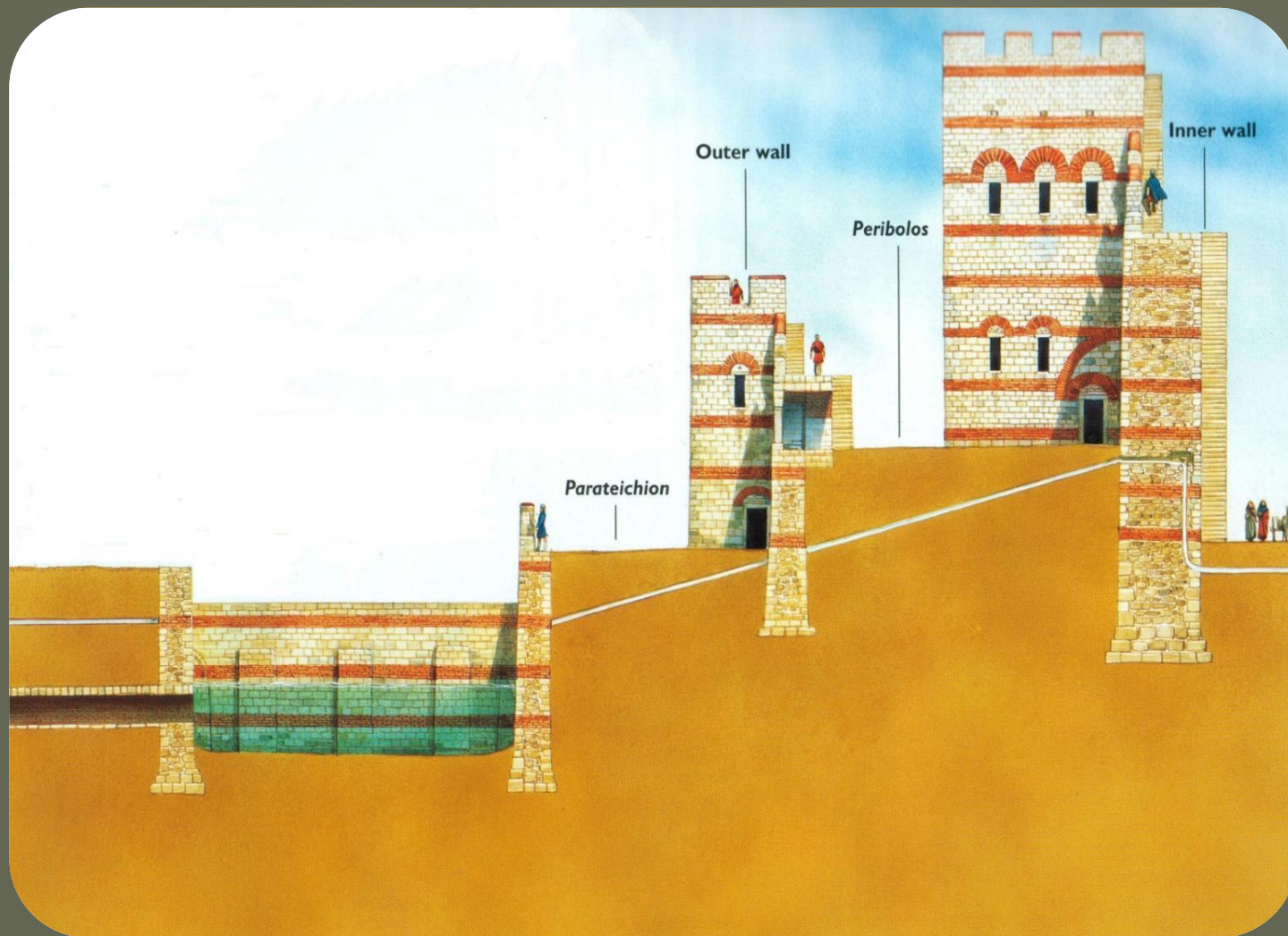

- Када је 324. Константин постао једини владар Царства, Рим, стара престоница и “глава васељене,” већ је читав век био напуштен као царска резиденција. Константин је резидирао прво у Тријеру па затим у Милану, али је увидео потребу постојања сталне престонице из које би било могуће лакше надгледати угрожене границе на Дунаву и Еуфрату
- Због тога је његов избор пао на место старог Византиона, који је имао одличан стратешки положај (на граници два континента, само са једне стране приступачан с мора), као и близину богатих источних провинција које нису биле ослабљене кризом на западу
- Године 330. Византион је инаугурисан и назван **Новим или Другим Римом**, али је недуго затим преовладао назив **Константинопољ** (Константинов град). Осим овог назива, у Византији се често град ословљавао као “Краљица градова” (Βασιλίς τῶν πόλεων), док се у источним и јужним словенским језицима, па тако и у српском, пре користи име Цариград (“град цара”).

- По својој величини и раскоши, Константинопољ је требало да представља ривала Вечном граду - Риму. Због важног стратешког положаја, он је контролисао путеве између Азије и Европе, као и пролаз из Средоземног у Црно море, што је допринело да брзо постане богат трговачки центар
- Константинопољ је био развијен град у сваком погледу (друштвеном, економском, образовном, научном, духовном и културном), модерна и непревазиђена престоница света, која је посебно велики утицај имала на Словене (Србија и Бугарска) и Русију
- Књига “*Notitia urbis Constantinopolitanae*” из V века пописала је грађевине које су постојале сто година после оснивања Цариграда: 322 улице, 8 јавних и 153 приватна купатила, 5 житница, 8 водовода и цистерни, 14 цркава, 14 палата и 4,388 кућа величине вредне помена. Такође, град је био утврђен изузетним одбрамбеним зидинама које су га учинили неосвојивом тврђавом готово 1000 година
- Обично се процењује да је тада Цариград имао између 500 и 600 хиљада становника. Посебно је био грандиозан Хиподром у Цариграду, врло посећен као центар друштвеног и спортског живота у престоници, грађен по узору на *Circus Maximus* у Риму

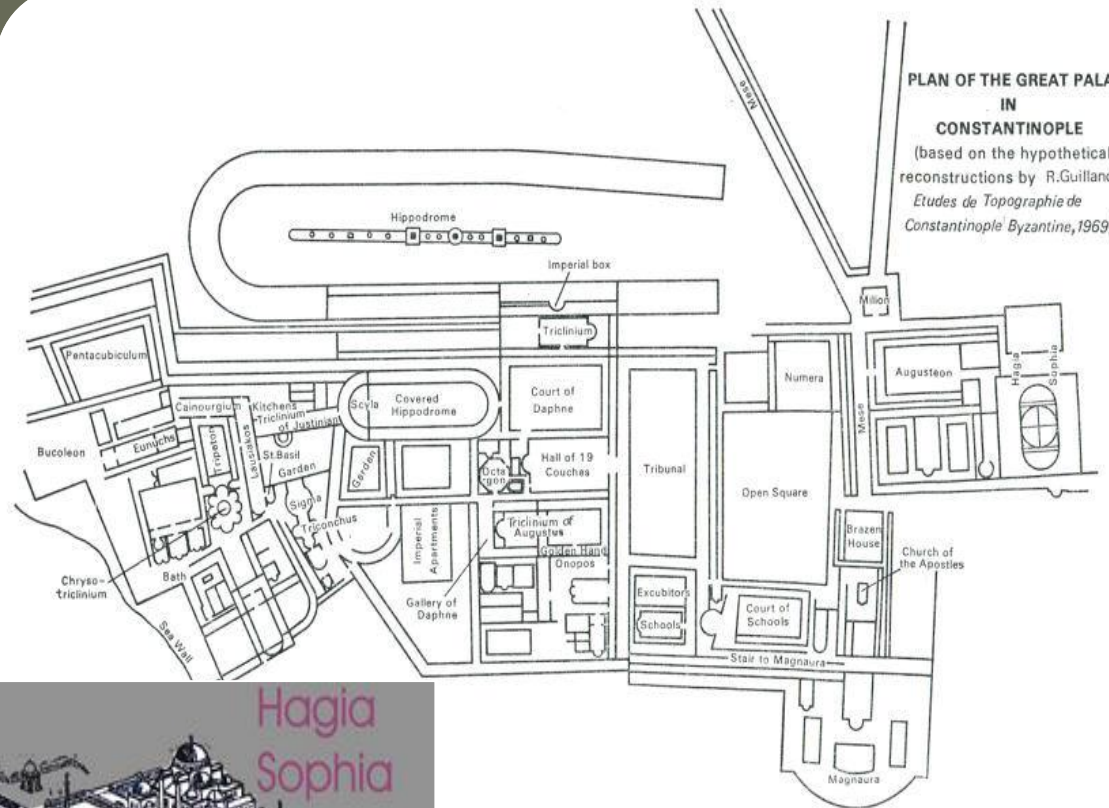
ЦАРИГРАДСКИ БЕДЕМИ - НАЈСИГУРНИЈЕ УТВРЂЕЊЕ СРЕДЊЕГ ВЕКА

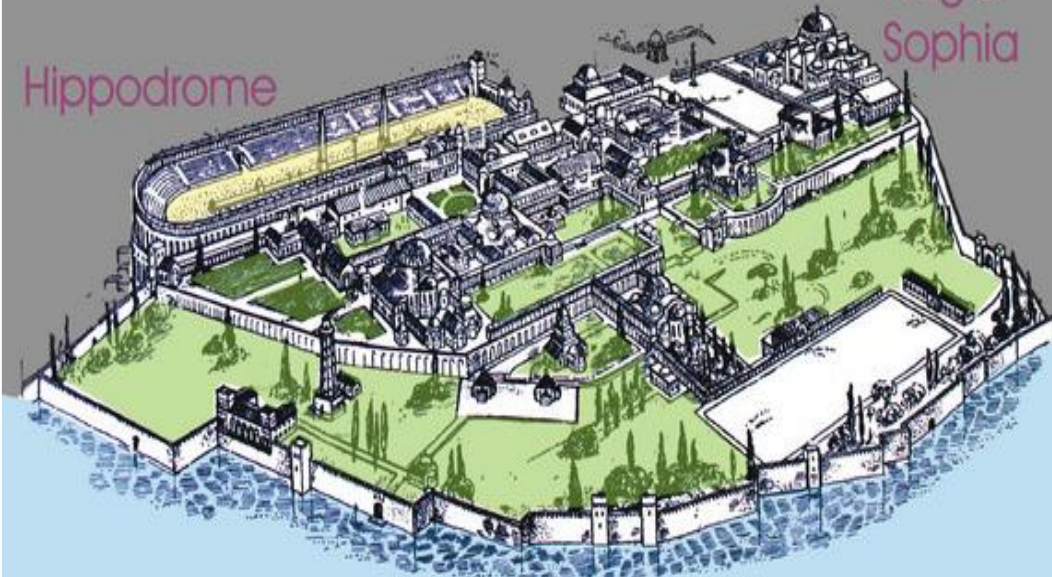

**PLAN OF THE GREAT PALACE
IN
CONSTANTINOPLE**
(based on the hypothetical
reconstructions by R.Guillard:
*Etudes de Topographie de
Constantinople Byzantine, 1969*)

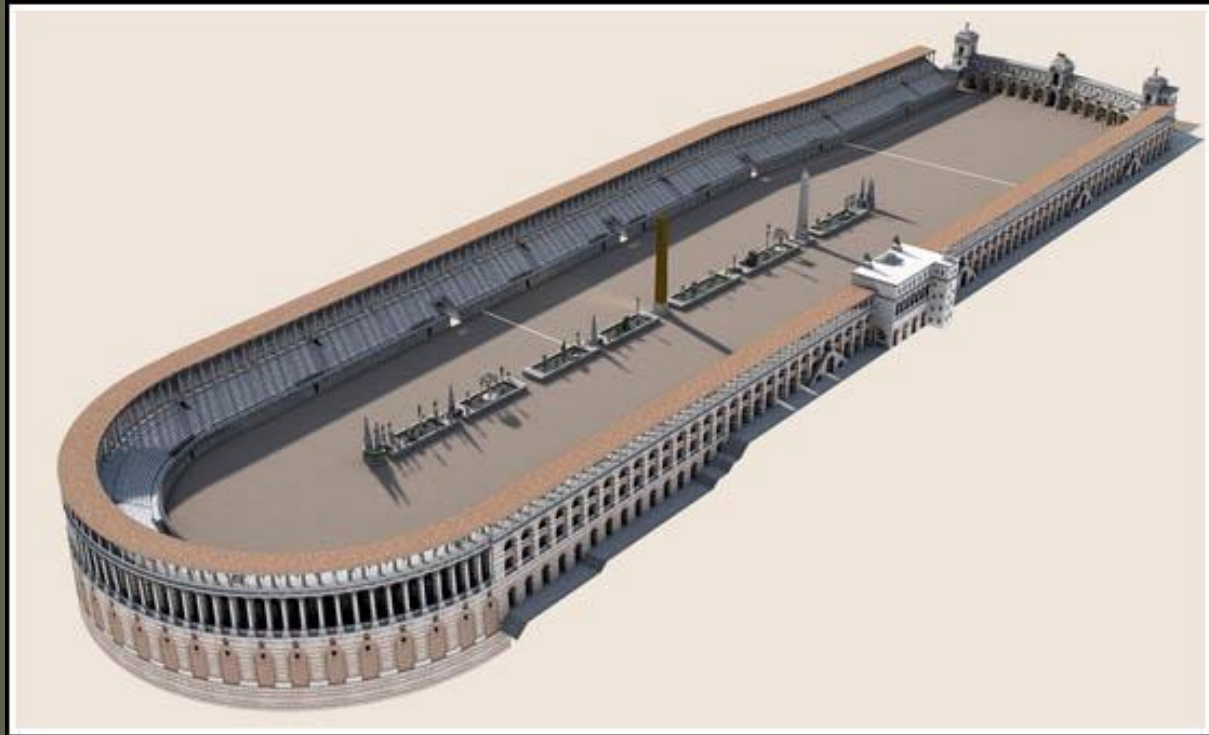

Hippodrome

Hagia Sophia

ВИЗАНТИЈСКА УМЕТНОСТ

- Византијска уметност је у свом монументалном изразу првенствено била религиозног карактера односно подређена захтевима вере која је била у снажној симбиози са световном влашћу
- Стога се углавном развија **архитектура** прилагођена сакралним потребама, као и сликарство које је красило унутрашњост цркава и то у форми **мозаика** или **фресака**. Скулптура је у другом плану и углавном се односи на дела примењене уметности од слоноваче или метала украшена рељефима (накит, посуђе, диптиси, пиксиде, ковчежићи и сл.)
- Уметност је лишена индивидуалног и перспективе, тј. дводимензионалне је форме. Композиција је централна и статична са људском фигуром која је носилац основних уметничких тежњи, па је стога доминантна и неприродно увећана
- Њено деловање није било само ограничено на простор Византије, већ и на државе које су биле под њеним културним утицајем (Србија, Бугарска, руске државе, Млетачка република, Напуљска краљевина)

ХРОНОЛОГИЈА

- ЗЛАТНО (КЛАСИЧНО) ДОБА (527-(565)726)
  - ИКОНОБОРСТВО (726-843)
  - ДИНАСТИЈА МАКЕДОНАЦА (867-1056)
- ДИНАСТИЈА ДУКА, КОМНИНА и АНЂЕЛА (1059-1204)
  - РЕНЕСАНСА ПАЛЕОЛОГА (1300-1453)

ВИЗАНТИЈСКА АРХИТЕКТУРА

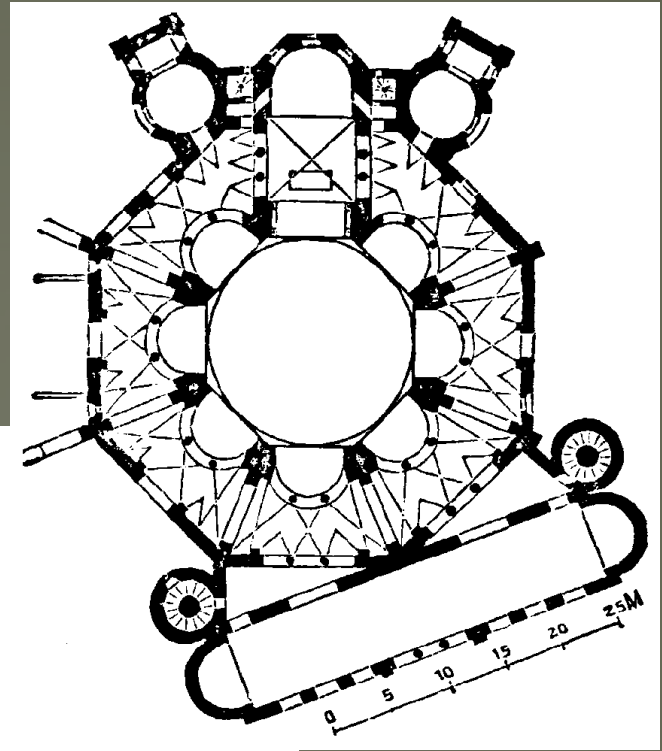
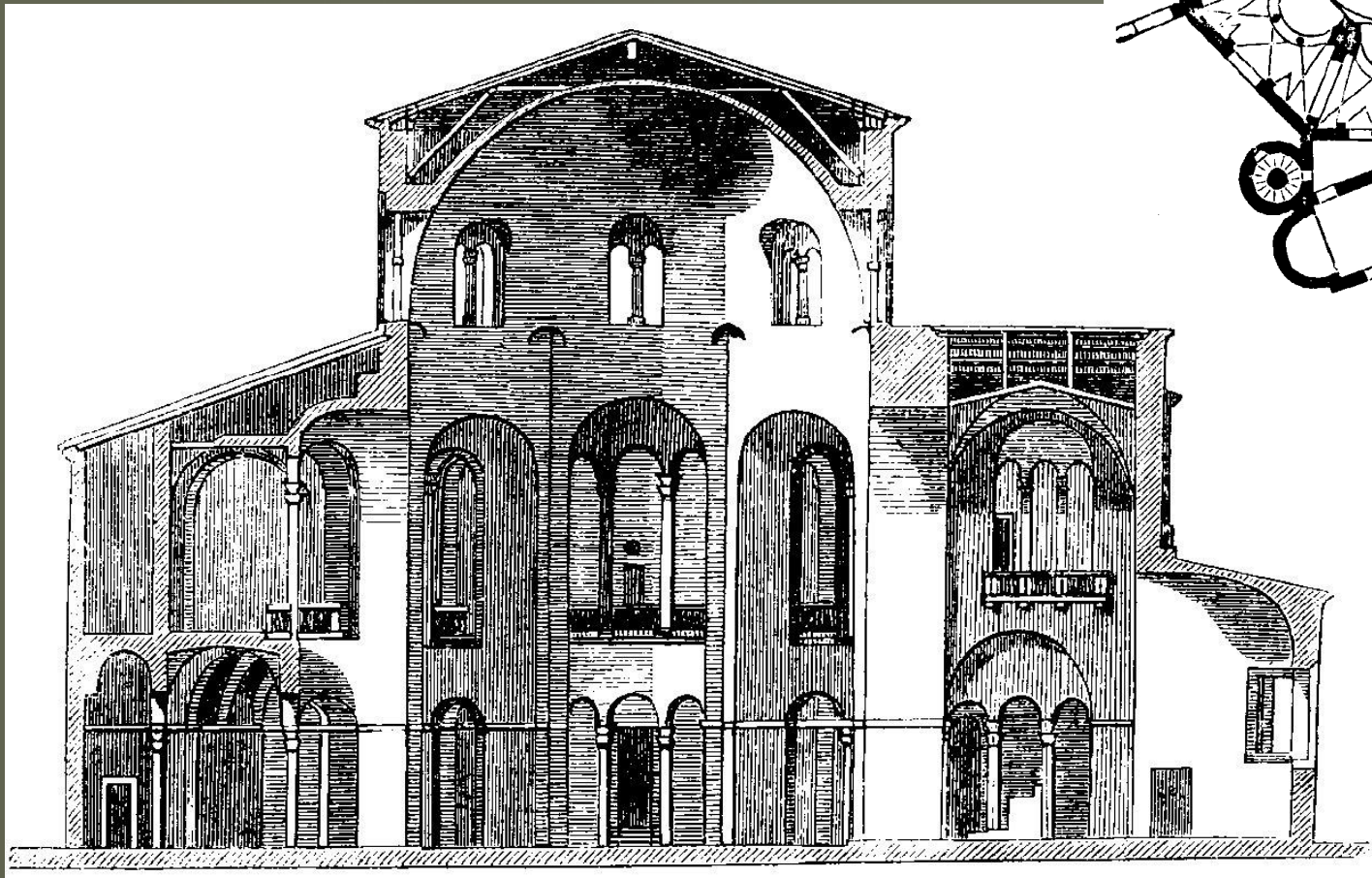

- Архитектура је пре свега карактеристична по развоју **сакралних (хришћанских) грађевина** прилагођених све значајнијим захтевима државне вере која је била у најближој спрези са световном влашћу. Поред једноставних **ПОДУЖНИХ** грађевина ранохришћанске епохе (базилике и једнобродне цркве), развија се тзв. **ЦЕНТРАЛНИ ТИП** објеката (ротонде)
- Најзначајнији византијски облик храма представљала је грађевина **УПИСАНОГ КРСТА** (равнокраки крст уписан у квадратну основу) која се развија током владавине Македонске династије. Простор у средини крста на укрштању два крака, покривала је **КУПОЛА**, која се некад налазила и изнад сва четири бочна дела квадрата или крака крста (**ПЕТОКУПОЛНЕ** цркве)
- Применом **ПАНДАНТИФА** (сферних троуглова) остварено је прелажење са квадратне основе у приземљу на кружну основу куполе (ређе се користи систем **ТРОМПИ** – угаоних ниша)

ЦЕНТРАЛНИ ТИП ГРАЂЕВИНА

САН ВИТАЛЕ,
РАВЕНА (ЕПОХА
ЈУСТИНИЈАНА)

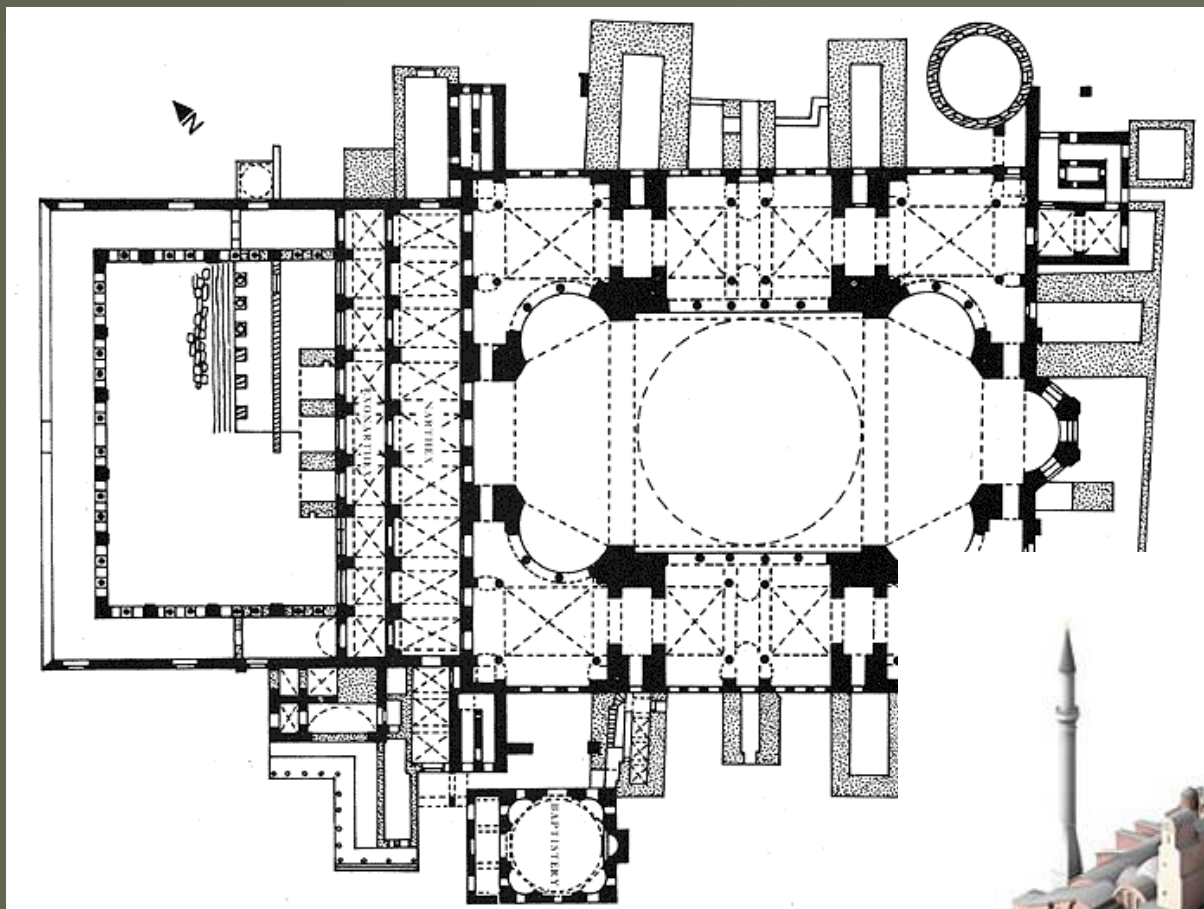
ПОДУЖНЕ ГРАЂЕВИНЕ

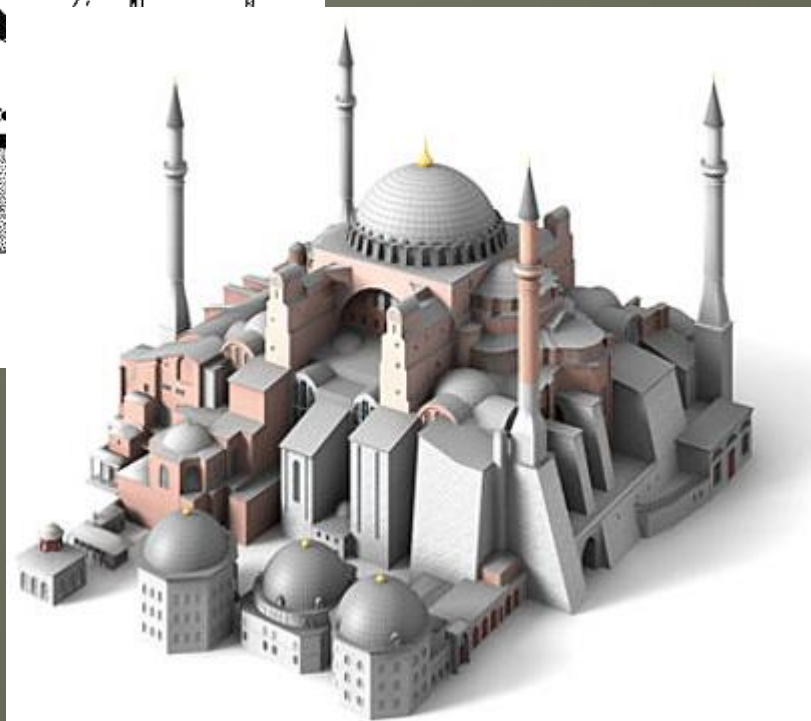
ЕУФРАЗИЈЕВА БАЗИЛИКА, ПОРЕЧ (ЕПОХА ЈУСТИНИЈАНА),
ДОМИНАНТАН ОБЛИК ЦРКВЕ НА ЗАПАДУ

СВЕТА СОФИЈА, ЦАРИГРАД (ЕПОХА ЈУСТИНИЈАНА)

КОМБИНАЦИЈА
БАЗИЛИКАЛНОГ И
ЦЕНТРАЛНОГ ТИПА
ГРАЂЕВИНЕ СА КУПОЛОМ

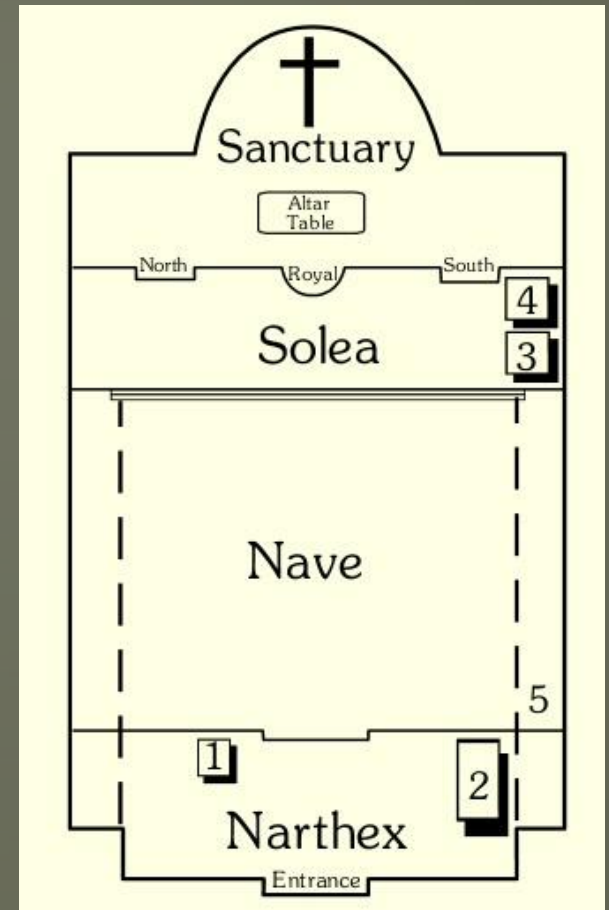
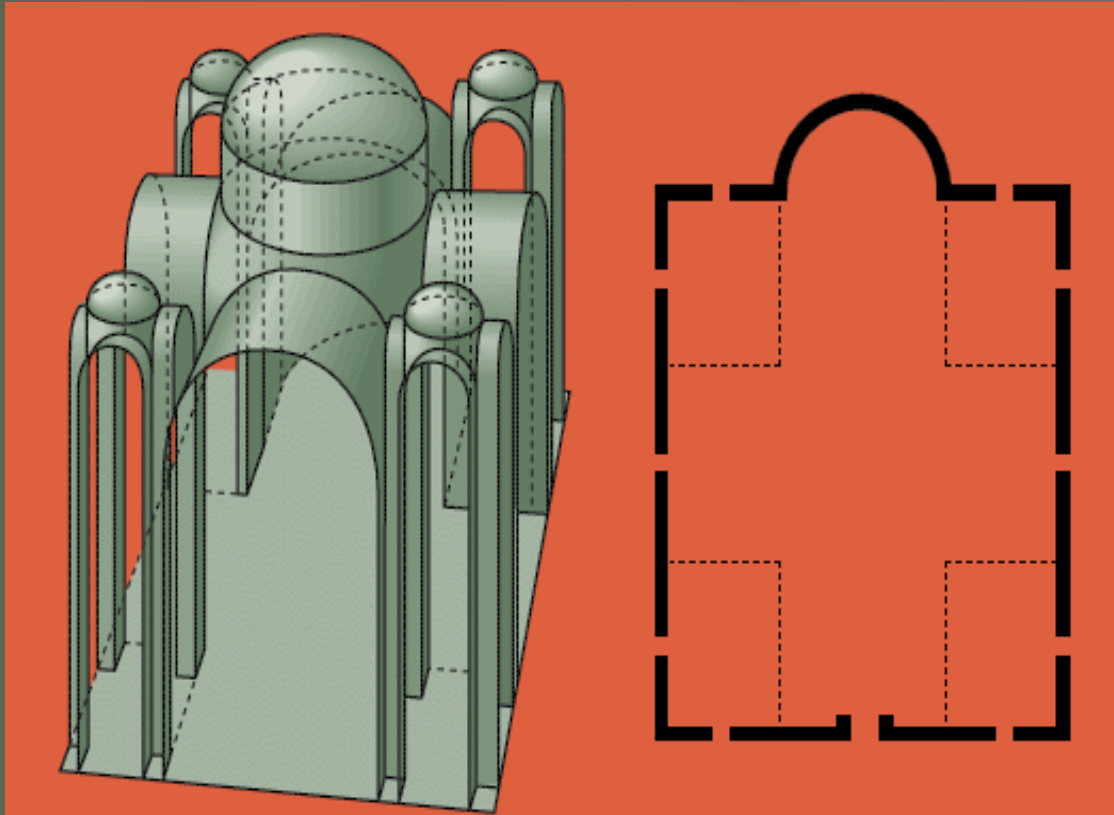

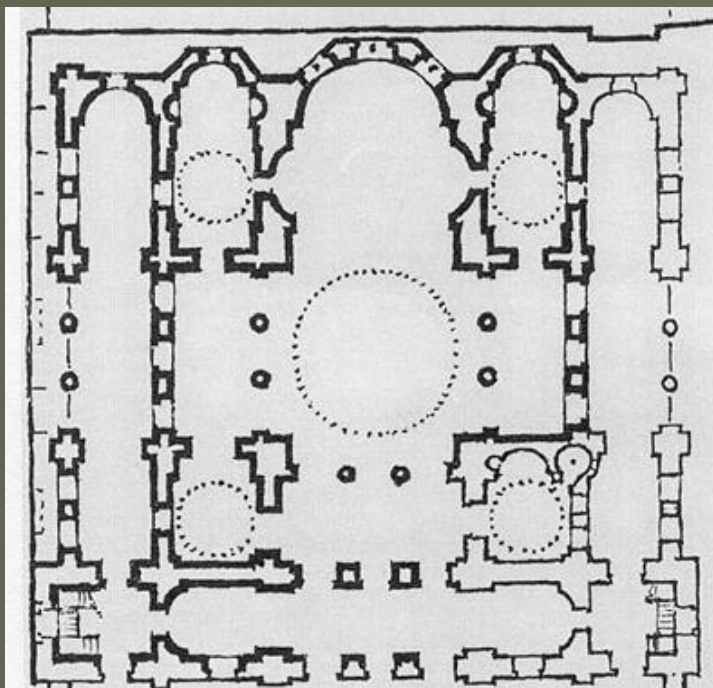
ПРОКОПИЈЕ :
“..ЧУДНО И
СТРАШНО ДЕЛО,
КОЈЕ ИЗГЛЕДА КАО
ДА ВИСИ, ЗЛАТНИМ
ЛАНЦИМА
ОБЕШЕНО О
НЕБО...”

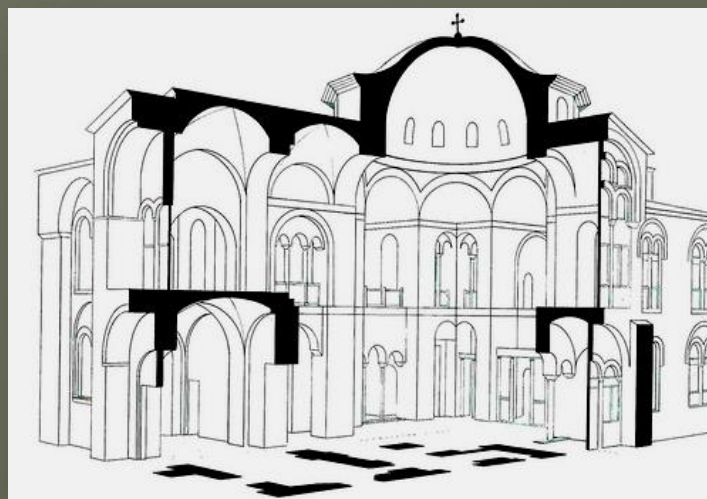

ЦРКВА УПИСАНОГ КРСТА – НЕА ECCLESIA

NEA ECCLESIA,
ЦАРИГРАД, IX ВЕК

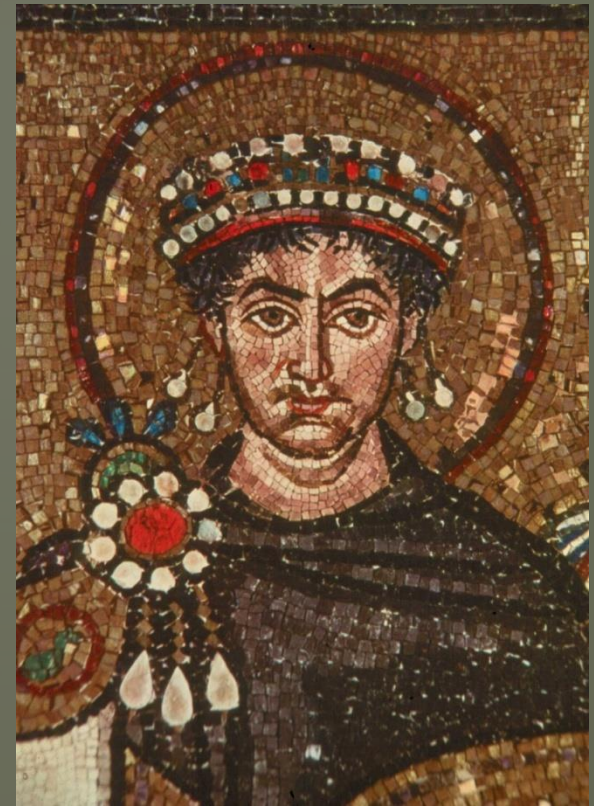
ВИЗАНТИЈСКО СЛИКАРСТВО

- Монументално сликарство у Византији било је религиозно са задатком да преноси веру и учвршћује власт – Црква је слика и паралела небеској хијерархији
- Закони перспективе су примењени на један другачији начин да би указали на центар догађаја и композиције (светлост тј. сенка се не расипају на начин који одговара стварности већ имају иреална својства)
- Уметност се не занима за реално тело испод богатих набора тканине, већ за бестелесност и аскетизам (слабост тела), са тежњом да се фигура што више схематизује
- Нарочита пажња се поклања глави и очима (као огледалу душе тј. духовности), док сама уметност постаје средство помоћу кога се уводи мисао из реалног у спиритуални свет
- Најзначајније фигуре које се сликају су Христос и Богородица, обично у фронталном положају, док су фигуре које их окружују дате у слободнијем положају и покрету, чиме се наглашава хијерархија приказаних личности, понекад исказана и величином (**изокефалија**)

КЛАСИЧНО (ЗЛАТНО) ДОБА

- Врхунац класичне византијске епохе било је време цара Јустинијана (527-565), када је Царство било највеће односно приближно територијама некадашњег Римског царства
- Развија се монументална сакрална архитектура и сликарство (мозаик), тј. империјална уметност у комбинацији са хришћанским идејама и античким мотивима као израз јединства духовне и политичке власти
- Посебан допринос византијске културе везан је за Јустинијанову кодификацију римског права (*Corpus Iuris Civilis*), што ће бити темељ правног система многим модерним западним земљама

САН ВИТАЛЕ, РАВЕНА (ЕПОХА ЈУСТИНИЈАНА)

ИКОНОБОРСТВО (726-843)

- Иконоборство је представљало период забране приказивања људског лика на религиозним сликама тј. иконама, због веровања да је то у супротности са хришћанством као духовном вером јер је водило у паганско обожавање идола (“Не прави себи идола нити каква лика, немој им се клањати нити им служити”)
- Иконоборци су били генерално против верске уметности (дозвољавали су само апстрактне симболе, биљне и животињске мотиве) али су подржавали световну уметност која је требало да велича цара и његов двор
- Реч **икона** је грчког порекла и значила је “**слика**” а у раној Византији се користила за разне видове ликовног представљања Христоса, Богородице, светитеља и других личности из црквене историје. Ликови на иконама су рађени по врло строгим правилима приказивања, тзв. **иконографским канонима**, који се вековима нису мењали

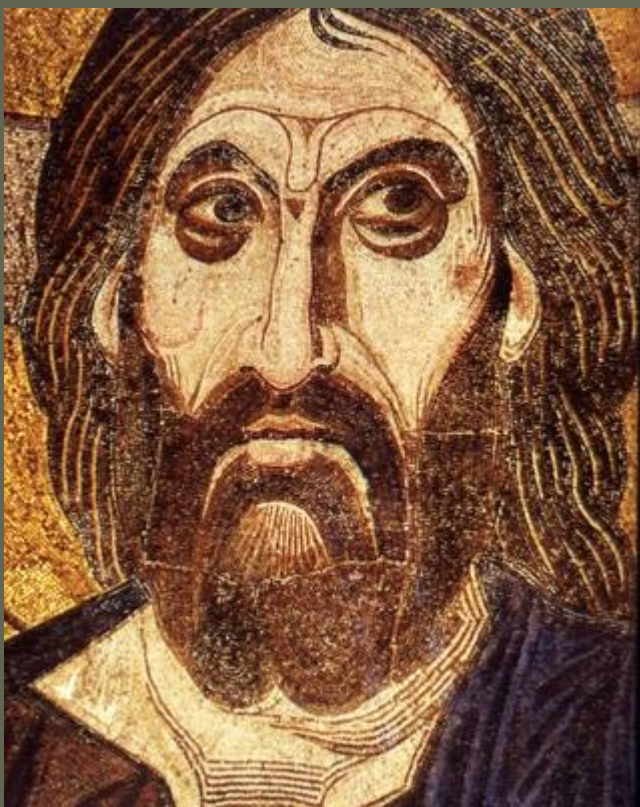
СВЕТА ИРЕНА,
ЦАРИГРАД (ЕПОХА
ИКОНОБОРСТВА)

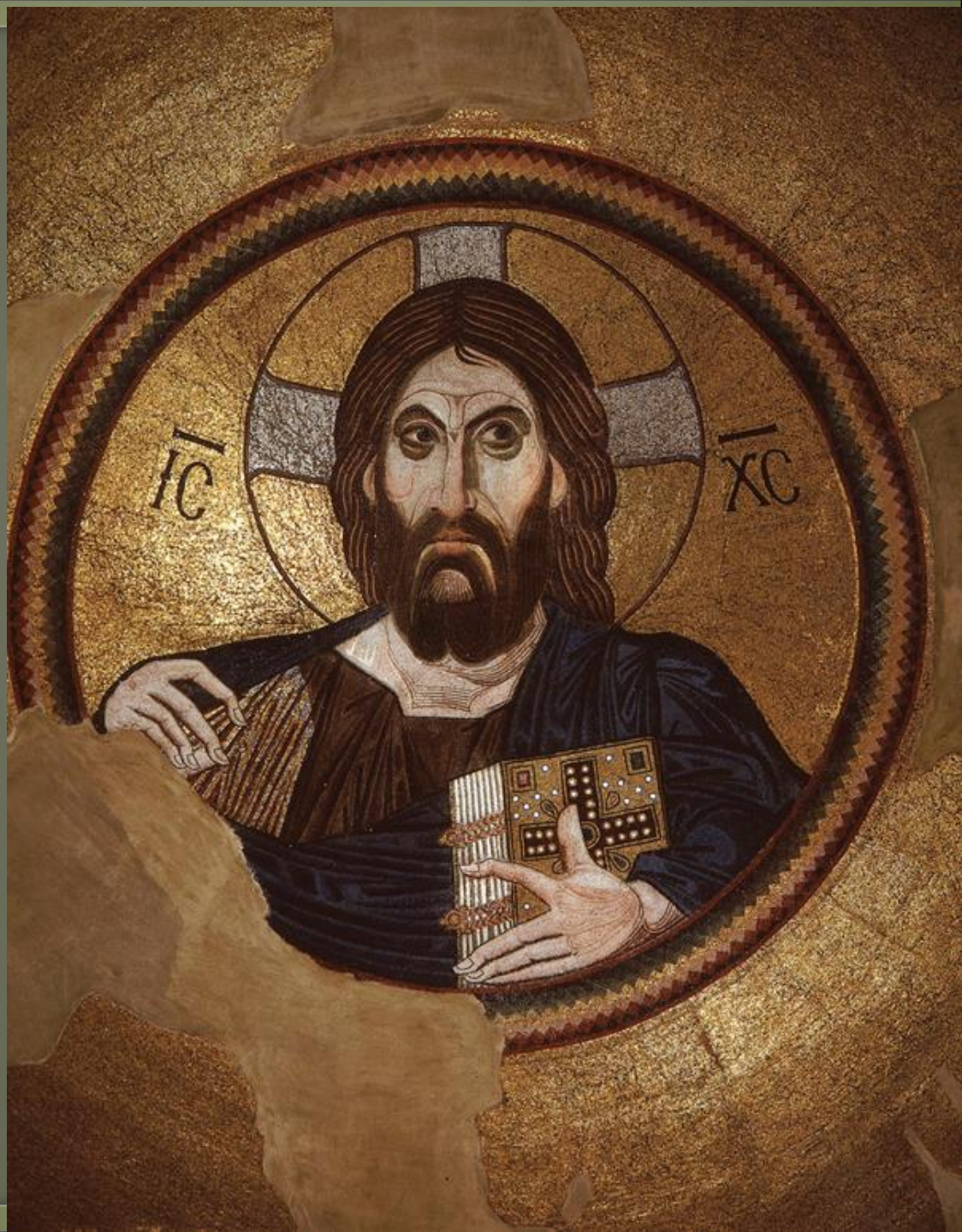
МАКЕДОНСКА ДИНАСТИЈА (867-1056)

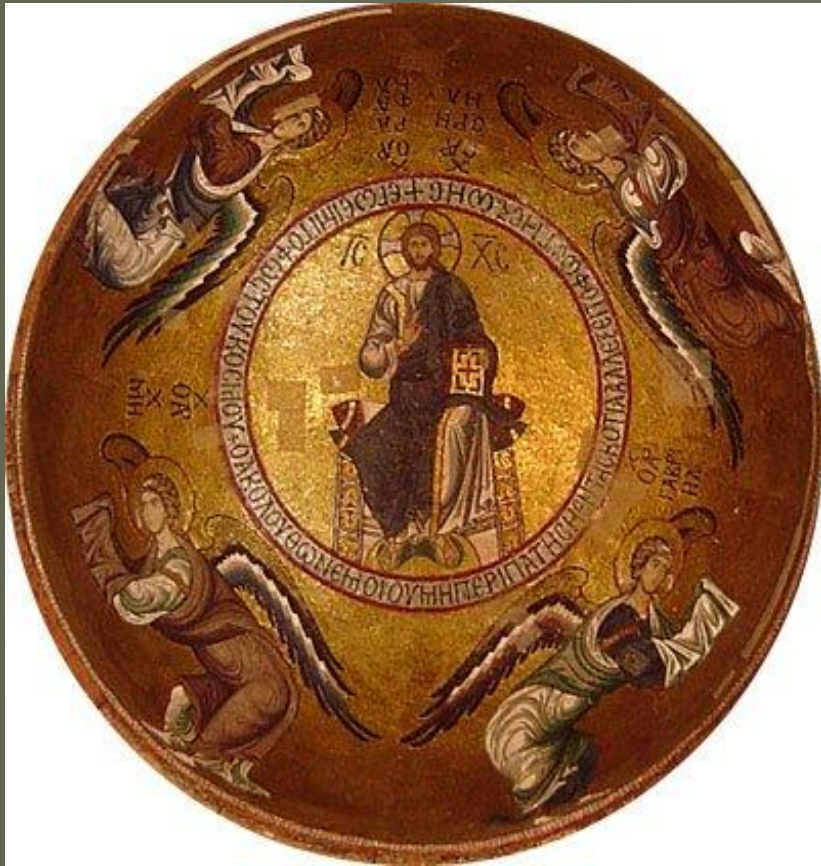
- Након иконоборства наступа миран период када јака централна власт тежи да у уметности створи јединствен стил монополисан од стране државе
- У основи хеленистичка уметност постаје хладни неокласицистички стил који се развија у правцу доследне спиритуализације форми (фигуре губе тежину и волумен, лик постаје строг и наглашено апстрактан а линија је доминантно изражајно средство коме је боја подређена)
- Током епохе династије Македонаца формиран је карактеристичан изглед византијског сликарства које брише границу између форме и садржаја тј. покушава да пренесе духовност на слику. Тада се дефинише и **главни програм осликавања хришћанског храма** са употребом мотива у складу са симболиком места где се изводе – сликарство постаје помоћно средство при богослужењу илуструјући идеју о Вечној цркви као пребивалишту Бога на земљи

**ХРИСТОС
ПАНТОКРАТОР,
ХОСИОС ЛУКАС,
ГРЧКА, XI ВЕК**

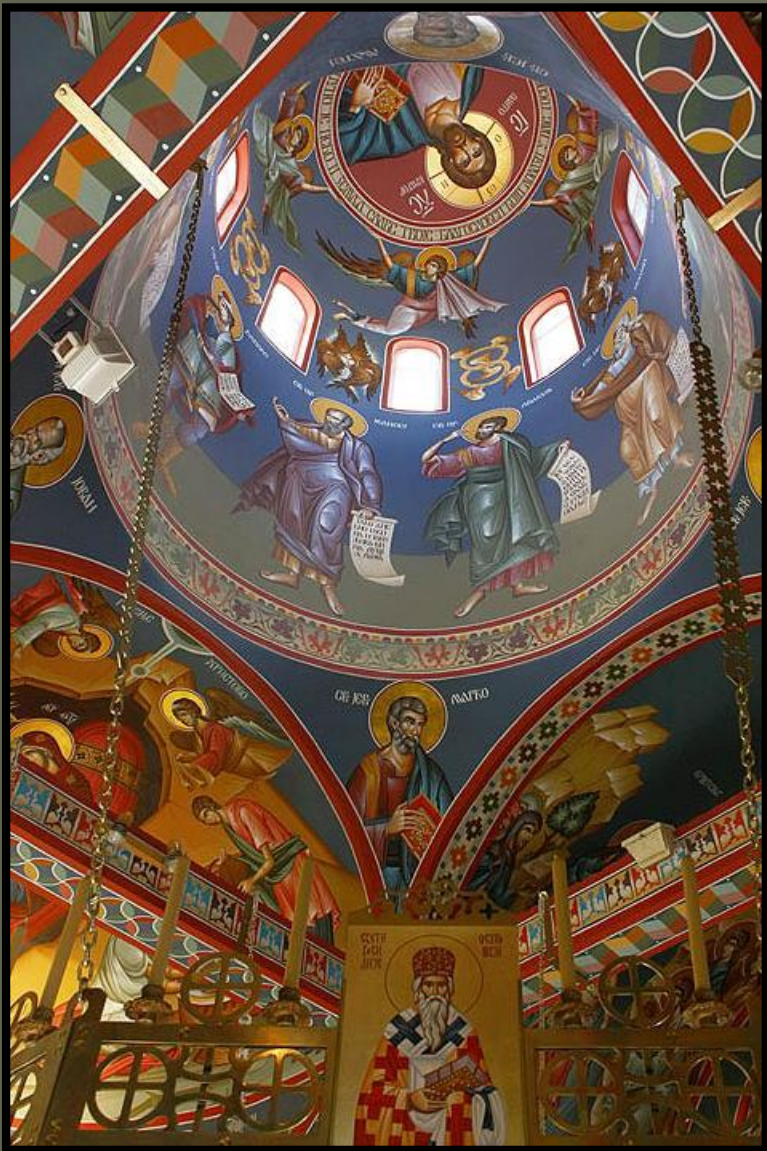

ИДЕАЛНИ ПРОГРАМ ХРИШЋАНСКОГ ХРАМА

ДИНАСТИЈА КОМНИНА (1059-1204)

- Наставља се развој отпочет током Македонске епохе, без значајних осцилација, у правцу веће стилизације и нагласка на духовном: доминира танка линија као и ванвременска тј. ванпросторна **златна позадина**, фигуре постаје изразито лагане и неприродно издужене, ликови изражавају најдубљу посвећеност и религиозност, преовладава укоченост покрета или статична фронталност, док пејзаж и архитектура као позадина сцена постају све више схематизовани и губе везу са реалним светом

ЦАР И ЦАРИЦА ПРИНОСЕ ДАРОВЕ БОГОРОДИЦИ,
СВЕТА СОФИЈА, ЦАРИГРАД, XII ВЕК

ДЕИЗИС, СВЕТА СОФИЈА У ЦАРИГРАДУ, XII ВЕК

РЕНЕСАНСА ПАЛЕОЛОГА (1300-1453)

- Долази до искорењивања монументализма, форме постају ситније и лакше, а фреске или мозаици сада покривају све унутрашње површине у храму маскирајући конструктивну улогу елемената
- Јављају се нове сцене и циклуси, главни акценат је на ликовном приказивању суштине богослужења што доводи до појаве бројних литургијских композиција
- На иконама, фрескама и минијатурама је све прожето покретом, одећа лепрша, појачава се гестикулација ликова који више нису строги и укочени, смањују се димензије фигура а простор се продубљује скраћењем и њиховим волуменом. Лица постају блажа и љупкија изведена у нежној гами боја, успостављајући стил хуманистичких тенденција али и даље са главном идејом наглашене спиритуализације. Осећа се повратак на старе традиције хеленистичког сликарства, као и ренесансни утицаји који долазе са запада
- Поред Цариграда, формирају се националне школе у Грчкој (Атос и Солун), Србији, Бугарској, Русији, Грузији и Јерменији

МОНАСТІР ХРИСТА
ХОРЕ, ЦАРИГРАД, XIV ВЕК

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!!!